

Муниципальное автономное общеобразовательное учреждение

«Зугалайская средняя общеобразовательная школа»

Утверждаю _____

Директор школы: Долсонова Д.Э

«01» сентября 2023г.

Рабочая программа

Предмет: родная литература

Класс: 1 класс

Учитель: Базаржапова Соелма Цыдындоржиевна

Категория: I

2023-2024 учебный год

Тайлбари бэшэг

МАОУ «Зугаалайн дунда нургуулин» 1 классай буряад хэлээр үзэхэ тобшо тайлбари иимэ журамшуулһан баримта бэшэгүүд дээрэ үндэһэлнэ:

- Закон Российской Федерации «Об образовании» ФЗ РФ №273 от 29.12.2012г.,
- Приказ Минобрнауки «Об утверждении и введении в действие федерального государственного образовательного стандарта НОО» №373 от 06.10.2009г;
- Приказ Минобрнауки РФ от 26.11.2010г. № 1241 «О внесении изменений в федеральный государственный образовательный стандарт общего образования, утверждённый приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 06.10.2009г. №373»;
- « О плане действий модернизации общего образования на 2011-2015гг.» (распоряжение Правительства РФ от 07.09.2010г № 1507-р);
- Примерная Основная образовательная программа начального общего образования, одобренная решением федерального учебно-методического центра (протокол №1/15 от 08.04.2015г);
- Приказ Минобрнауки РФ от 08.05.2019г. №233 «О внесении изменений в федеральный перечень учебников, рекомендуемых к использованию при реализации имеющих государственную аккредитацию образовательных программ начального общего, основного общего, среднего общего образования, утвержденных приказом Министерства образования и науки РФ от 28.12.2018 года №345»;
- Постановление Главного государственного санитарного врача РФ от 29.12.2010г. №189 «Об утверждении СанПиН 2.4.2.2821-10 «Санитарно-эпидемиологические требования к условиям и организации обучения в общеобразовательных учреждениях»;
- Концепция преподавания родных языков народов России в образовательных организациях РФ, реализующих основные образовательные программы (утверждена решением Коллегии Министерства просвещения России от 01.10.2019 года)
- Программа по бурятскому языку 1-4 классы Р.С.Дылыкова
- «Основная образовательная программа начального общего образования МАОУ «Зугалайская СОШ» на 2017-2018 учебный год» Положение о рабочей программе ФГОС НОО по учебному предмету (курсу) педагога;

Нэгэдэхи класста «Үзэглэл» номой дүүрэхэдэ хэшээлдээ «**Мүшэхэн**» гэжэ ном ажалай дэбтэртэйнь барина. Авторнууд: Е.Б. Очирова, В.Н. Очирова, Л.Д. Доржиева, С.И. Аюшиева: 1-дэхи класс.- Улаан – Үдэ, «Бэлиг» хэблэл, 2013 он; Буряад Республикын Нуралсалай болон эрдэм ухаанай министрствээр зүбшөөгдэһэн.

Нуралсалай хахад жэл соо программаар «**Мүшэхэн**» ном шудалха - 46 саг үгтэнэ.

Һуралсалай «Мүшэхэн» номой зорилгонууд:

- уран зохёол сэдхэлээрээ мэдэрхэ, ойлгохо, тухайлан бодомжолхо зохёохы дадалнуудыг хүгжөөхэ;
- хүүгэдэй поэтическэ шагналга, уран һайханда нарин хандалга хүгжөөхэ;
- байгаалиин гоё һайхание, оршон ажабайдалыг мэдэрэн ажаглаха, сэгнэхэ шадабари хүгжөөхэ;
- хэмжээгээрээ ехэ багашье, удхаараа хүнгэн хүндэшыг зохёонуудыг гүнзэгыгөөр ойлгохо дадал хүгжөөхэ;
- сэдэбээрээ (темэ), жанраараа элдэб зохёолнуудыг уншуулжа, һурагшадай мэдэхэ юумэ үргэдхэхэ, тэдэнэй эстетическэ, оршон тойронийг шудалха шадабаритай болгохо.
- бага наһанай һурагшадта зорюулагдаһан эрхим уран болон научна-познавательна зохёонуудтай танилсуулха;
- зохёолой хэлэн, удха дээрэнх хүдэлжэ, хүмүүнэй үнэ сэнтэй хараа бүрилдүүлхэ;
- һурагшадай уншаха һонирхол эрмэлзэл дээрэнх үндэһэлжэ, уншалгын шанар программын эрилтын ёһоор нарижуулха.

1 классай һурагшадай литературна уншалгаар шадабаринууд

Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд (личностные результаты) – өөрын ба хүнүүдэй ажабайдалда түрэл хэлэн ямар үүргэтэйб гэжэ ойлгоно (хэлэнэй аргаар хажуудахи хүнтээ харилсанаб, бэшэмэл текстын удха үзэнэб гэжэ ойлгоно).

Метапредметные результаты:

Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):

- Багшатай хамта хэшээлэйнгээ зорилго табиха;
- Хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоолохо;
- Юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ (прогнозировать);
- Өөрынгөө, нүхэдэйнгөө ажал багшатай сугтаа урид зохёогдоһон тусхай критеринүүдээр шалгаха;
- Багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха.

Оршон тойронийг шудалха шадабари (познавательные УУД):

- Номоор хүдэлхэ (номой гаршагай, тусгаар тэмдэгдэй үүргэ ойлгохо);
- Зураг хаража гү, али текст уншажа, асуудалнуудта харюу олохо;
- Багшатай болон нүхэдтээ хамта дүн гаргаха;
- Үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;
- Текстын удха дамжуулха.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- Өөрынгөө һанаа бодол аман хэлэлгээр, тиихэдэ багахан текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха;

Хажуудахи хүнүүдээ шагнаха, тэдэнэй хэлэһэниие ойлгохо;

Уран гоёор уншаха, хөөрэхэ;

Классайнгаа үхибүүдтэй, багшатаа яагаад ажалаа эмхидхэхэ, ямар журамуудые сахиха тухайгаа хэлсэхэ;

Хоёр хоёроороо, бүлэг бүлэгөөр хүдэлхэ, тиихэдээ олон ондоо «тушаал» бэе дээрээ абаха: ударидагшын, даабари дүүргэгшын, бэшээшын Г.М.

Литературна уншалгаар шадабари (предметные результаты):

Зүбөөр, нэгэ жэгдээр, бодолготойгоор, уранаар, бүхэли үгэнүүдээр уншалга. Хүшэр үгэнүүдые үенүүдээрнь уншалга. Багшын хөөрэхые, унсахые шагнажа хураха. Үгэнүүдые тодо һонороор үгүүлхэ,үгэ соохи түргэн, удаан аялгануудые, дифтонгнуудые, хатуу ба зөөлэн хашалгануудые алдангүй уншалга. Мэдүүлэлэй, һүүлэй интонаци сахижа шадаха. (Һуралсалай жэлэй һүүлдэ нэгэ минута соо 30-40 үгэ уншаха болохо).

Уншаһан тухай табигдаһан асуудалнуудта харюу үгэжэ, өөрынгөө хараһан юумэн тухайгаа хөөрөжэ шадаха. Багшын туһаламжаар текстые хубинуудта хубаажа, уншаһан рассказ болон онтохоной удхые өөрынгөө үгөөр хөөрэхэ, текстдэ үгтэһэн зурагай удхые хөөрөжэ шадаха. Событинуудые, үйлэдбэригшэ нюурнуудые, байгаалиин үзэгдэлнүүдые харуулһан үгэнүүдые ба хэһэгүүдые текст сооһоо багшын туһаламжаар оложо, илгажа хураха. Онтохон, рассказ, шүлэгүүд хоорондын илгаае танижа шадаха.

«Мүшэхэн» ном үзэхэ бүлэгүүд болон темэнүүдэй түсэблэлгэ

1.Гэр бүлэ. Гэр бүлэ, эхэ эсэгэ, аха, эгэшэ, хүгшэн аба, хүгшэн эжы, түрэлхид. Гэр бүлэ соохи хүнүүдэй түрэлэй холбоое харуулһан үгэнүүдые удхаарнь зүб хэрэглэжэ хураха. Аха заха зондо зүбөөр хандажа хураха. Түрэл тоонто нютагтаа дуратайгаар хандахые хүмүүжүүхэ

2.Саһата үбэл. Үбэлэй байгаалиин үзэгдэл тухай, үбэлэй сагта ой модон, тала дайда, гол мүрэн, хүнүүдэй ажал хүдэлмэри тухай, үхибүүдэй үбэлдөө наададаг наадан, амитадай ажамидарал тухай расказууд, шүлэгүүд.

3.Сагаан һараар, Сагаалганаар! Сагаан һара, сагаан һарын һайндэр тухай уншаха. Сагаалганай һайндэрые угтаха ёһо заншалнуудтай танилсуулха. Сагаан эдеэн: хүн болохо буряад зоной шухала эдеэн тухай, хүнһөө гарадаг сагаан эдеэн тухай. Буряад арадай литэдэ ородог арбан хоёр жэлэй амитадтай танилсуулха, февральин 23- най һайндэр – Эсэгэ ороноо хамгаалагшад тухай расказ уншаха, зурагаар хөөрөө эмхидхэхэ.

4.Урихан хабар. Хабарай сагай байгаали, хабарай түрүүшын шэнжэ, саһанай хайлалга, байгаалиин үбэлэй унтариһаа һэрилгэ, гол горхоной хайлалга, модоной гүлгэдэй задаралга түрүүшын сэсэгүүдэй ургалга, дулаан оронһоо шубуудай ерэлгэ, гэрэй болон зэрлиг амитадай ажамидарал тухай. Түрэхэн нютагайнгаа байгаалида, ургамалнуудта, амитадта гамтайгаар хандаха тухай

хөөрэлдэхэ. Мартын найман – эжынэрэй хайндэр, эжынэрээ хүндэлхэ, баярлуулха гэхэ мэтэ мэдэрэл түрүүлхэ.

5.Эрхэ бэшэ, бэрхэ боло! Хамтын ажал, үнэн сэхэ ябадал, хүнүүдтэ ханалаа табиха, дүүргэхэ уялгадаа харюусалгатайгаар хандаха, аха хүнүүдые, нүхэдөө хүндэлхэ тухай ойлгосо үгтэнэ. Априлийн 12 – космонавтын хайндэр, түрүүшын космонавт Ю.А. Гагарин тухай рассказ.

6.Аажам сэдхэл – ажалһаа. Ажалша түрүү хүнүүд, мэргэжэлтэд, ажалда дуратайгаар, эб хамтын ажал тухай расказууд, онтохон, оньһон үгэнүүд.

7.Арадай аман зохёол. Оньһон үгэнүүд, жороо үгэнүүд, таабаринууд, онтохонууд. Арадай ба уран зохёолшодой зохёонһон онтохонууд. Үхибүүдэй хайн хайхан абари зантайгаар хүмүүжүүлгэдэ онтохонуудай дүүргэдэг үүргэ.

8.Һонирхол шэртэлгын юртэмсэ. Амитад, шубууд, хорхой шумуулнууд, ургамал тухай научна – познавательна расказууд. Научна – познавательна удха шанартай зохёолнууд нарин нягтаар шэнжэлжэ, хёрхоор хаража һураха зорилготой үгтэнхэй. Байгаалийн шэмэг харуулһан зохёолнуудые уншахадаа, багша экскурсинуудые үнгэргэжэ, орон нютагайнгаа байгаалийн үзэгдэлнүүдые ажаглаха, шэнжэлхэ талаар һурагшадтаа дүршэл олгохо.

9.Буряад орон. Түрэл буряад орон тухай, ниислэл хото Улаан – Үдэ тухай расказ. Дэлхэй дээрэ эгээл суутай, эгээл гүнзэгы, түрэл Буряад ороноймнай, буряад арадаймнай омогорхол – Байгал далай тухай расказ. Тойроод байһан байгаалиингаа баялигта ехэ наринаар хандажа, гамнажа, түрэл нютагараа, түрэлхи хэлээрээ, Байгалаараа оморгохожо ябахые хүмүүжүүлхэ.

10.Зунай зулгы саг. Түрэл буряад орон тухай, ниислэл хото Улаан – Үдэ тухай расказ. Дэлхэй дээрэ эгээл суутай, эгээл гүнзэгы, түрэл Буряад ороноймнай, буряад арадаймнай омогорхол – Байгал далай тухай расказ. Тойроод байһан байгаалиингаа баялигта ехэ наринаар хандажа, гамнажа, түрэл нютагараа, түрэлхи хэлээрээ, Байгалаараа оморгохожо ябахые хүмүүжүүлхэ.

1 классай түрэлхи хэлэнэй тематическа түсэб. 46ч.

№	Хэшээлэй сэдэб	Үгтэһэн саг
1	Гэр бүлэ.	1
2	Минии хүгшэн эжы.	1
3	Сэсэгмаа.	1
4	Одхон.	1
5	Декабрь һара.	1
6	Баабгай.	1

7	Сагаан һараар, сагаалганаар!	1
8	һайхан сэдхэлэй һайндэр! Үреэл.	1
9	Арбан хоёр жэлнүүд.	2
10	Эсэгэ ороноо хамгаалагшад.	1
11	Урихан хабар.	1
12	Ургы.	1
13	Мартын найман.	1
14	Эжын һайндэр.	1
15	Яһахан.	1
16	Эрхэ бэшэ, бэрхэ боло. Зураг.	1
17	Гурбан нүхэд.	1
18	Түрүүшын космонавт.	1
19	Аягүй ушар.	1
20	Элүүр энхын зам.	1
21	Аажам сэдхэл – ажалһаа.	1
22	Хуурша хүбүүн.	1
23	һургаалтай хүбүүн.	1
24	Арадай аман зохёол. Онһон үгэнүүд.	1
25	Жороо үгэнүүд.	1
26	Таабари.	1
27	Онтохон. Будамшуу.	1
28	Баабгай жэрхи хоёр.	1
29	Ажалша тоншуул.	1
30	Эдир шэнжэлэгшэд. Зүгышые хүндэ туһатай.	1
31	Һархяаг.	1
32	Шубуудай аша туһа.	1
33	Хүрьһэн.	1
34	Крокодил.	1
35	Буряад орон.	1
36	Улаан-Үдэдэ.	1
37	Байгал далаймнай хэтэдээ мүнхэ байг!	1
38	Зунай зүлгы саг. Зунай үэр.	1
39	Ая ганга. Зунай амаралта.	1
40	Сэсэг малгай.	1
41	Хүн хара гүрөөһэн хоёр.	1
42	Худалша хүбүүн.	1
43	Тахяанууд.	1
44	Зундаа унтадаг амитад.	1
45	Жэрхи.	1
		46 час

Хэрэглэгдэһэн литература

- Б.Б. Батоев «Методическа заабаринууд». Улаан – Үдэ: Буряадай номой хэблэл, 1987.
- С.М. Бабушкин «Буряад – ород словарь». Улаан – Үдэ, 1992
- Ц.Б. Будаев «Онһон үгэ оншотой». Улаан – Үдэ: Буряадай номой хэблэл, 1988.
- В.Б. Гомбоев «Һонирхолтой нааданууд». Улаан – Үдэ: «Бэлиг», 2009.
- Р.С. Дылыкова «Буряад һургуулийн программанууд» Улаан – Үдэ: «Бэлиг», 2013.
- Д.Д. Ошоров «Методическа заабаринууд». Улаан – Үдэ: Буряадай номой хэблэл, 1987.
- В.Д. Патаева «Буряад уран һайхан арадай аман зохёол холбон үзэлгэ». Улаан – Үдэ, 1995
- С.Ц. Содномов «Литературна уншалга». Улаан – Үдэ: «Бэлиг», 2005.

Шалгалтын хүдэлмэри (жэлэй эсэстэ үнгэргэгдэхэ)

Арсалдаан

Нэгэ айлай газар миисгэй, тахья, нохой, гахай, ямаан байдаг байба. Тэдэнэр үдэшэндөө гэшхүүрэй хажууда суглараад, өөһэдынгөө хэрэгүүд тухай хөөрэлдэдэг һэн. Тиихэдээ дэлхэй дээрэ юун эгээл амтатайб гэһэн нэгэл асуудалаар һаналаа таарадаггүй байгаа.

- Һүнһөө дээрэ юумэн үгы даа, – гэжэ Васька миисгэй гэшхүүр дээрэ һуугаад дуугарна. – Хулганашье барихада һайн лэ даа, теэд оролдолго хэрэгтэй ха юм.

- Һэ, һүншни юум? Крупа гү, али обёос һураггүй дээрэ ааб даа! – гэбэ тахья.

- Нүхэд, орхигты даа, – гэжэ Шарик нохой буруушааба. Одоол һайн юумэ гэхэдэ, яһан ха юм! Нилээн олон яһа химэлһэн лэ байхаб, эдээнэй амта мэдэхэб даа!

- Хоншуухан үнэртэй үбһэ жажалхада гоёл даа! – гэбэ һахалтай ямаан.

Тэндэ хэбтэһэн гахай хор-хор гэбэ:

- Эгээл амтатай хоол тарьяан бшуу!

Иигэжэ тэдэнэй хэдышые арсалдаашые хаань, дэлхэй дээрэ юун эгээл амтатайб гэхэн асуудал мүнөөшые болотор шиидхэгдээгүй байһаар.

Таанар юун гэжэ хананат?

1. Текст уншажа эхилэ. Багшын «тогто» гэхэн заабаряар уншажа ябаһан үгын удаа карандашаар зурлаа таби. Нэгэ минута соо хэды үгэ уншабаш. Тоо бэшэ. Тиигээд текст бүхэлидэнь дууһан унша.

2. Ямар текст болоноб?

а) онтохон

б) рассказ

в) шүлэг

3. Онтохон соо ямар амитад хабааданаб? Тэмдэглэ

Рисунки (кошка, коза, лиса, свинья, собака, курица, овца, волк) возле каждого рисунка □

4. Амитадые хоёр бүлэг болго.

5. Онтохоной үйлэ хаана болоноб?

а) ой соо

б) уһанай эрье

в) айлай газар

6. Онтохоной хабаадагша нюурнуудай нэрэнүүдые үе үеэрнь таһалжа бэшэ.

7. Амитад ямар сагта уулзажа хөөрэлдэнэб?

а) үдэр

б) үглөөгүүр

в) үдэшэ

г) һүни

8. Ямар мэдүүлэл онтохоной гол удхые элирүүлнэб? Текст соо олоод, доогуурнь зура.

9. Модель таби

Миисгэй □○□□○

Ямаан □○□○□

Нохой □○□□

10.3 миисгэй хэды хүлтэйб?

а) 10

б) 8

в) 12

11. Таблица бэшэ

миисгэй	
	яһан
тахяа	
	үбһэн

гахай	
-------	--

12. Зунай эхиндэ поршоонхо 13 шэгнүүртэй байгаа. Зундаа 7 шэгнүүр нэмээ. Поршоонхо хэды шэгнүүртэй болооб?

13. Точконуудай орондо таараха үгэнүүдые бэшэ.

Ямаан, үнээн, ... , хандагай.

Галуун, тахья, ... , турлааг.

Үхэр, хонин, морин, ... , ямаан.

14. Үйлэдэгшэ нюурнууд ямар нубарилаар хөөрөө эмхидхэнэб?

Тахья ☐

Васька миисгэй ☐

Гахай ☐

Ямаан ☐

Шарик нохой ☐

15. Амигадай нэрэнүүдые бэшэ. Нэрэ үгэ. Бэшэ.

16. Онтохондо үшөө ямар нэрэ таарууб? Тэмдэглэ

А) Хөөрэлдөөн

Б) Тоосолдоон

В) Миисгэй тахья хоёр

Г) Гэрэй амигад

**Литературна уншалгаар 1-дэхи классай хурагшадай
мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэ эрилтэ**

1-дэхи класста уншалгын дадал хадаа «Үзэглэл», «Мүшэхэн» соохи текст хурагшадай хэр зэргэ уншадаг болоһые ажаглалга дээрэнхэ сэгнэгдэхэ ёһотой. Текст дээрэ хүдэлхэ шадабари хараадаа абан, класс бүридэ программын эрилтын үндэнхөөр табигдаһан хэмжээ баримталан, хурагшадай уншалгын дүршэл сэгнэхэ.

«Эрхим» сэгнэлтэ табихада:

а) 1-дэхи классай хурагшын үгэнүүдые бүхэлээр, үзэг, үе хэлгэнгүйгөөр, хазагайруулангүй, үзэг гээнгүй, удаан аялгануудые зүбөөр, запятой, точкын һүүлдэ зогсолтойгоор, интонаци сахин уншана;

б) 2-4-дэхи классуудта удхын сохилто баримталан, сэгнэлтын тэмдэг зүбөөр илган уншахадань; уншанан текстын гол зүбөөр ойлгоно, өөрөө дүүрэн хөөрөжэ шадана;

в) шүлэг сээжээр хэлэхэдээ, үгэнүүдые нь зүбөөр, нэгэшье торонгүй, уран гоёор уншана.

«Хайн» сэгнэлтэ:

а) уншахадаа, үгэнүүдтэ 2-3 алдуу гаргаа хаань, сэгнэлтын тэмдэгэй хойно

(точко, запятой, асууһан ба шангадхаһан) зогсолто хэнэгүй;

б) сээжээр уншахадаа, үгэнүүдтэ 2-3 алдуу гаргаа хаань гү, али сэгнэлтын тэмдэг хоолойгоороо илганагүй, уншаһан текстынгээ удха зүбөөр ойлгобошье, тэрэнээ тодо бэшээр хөөрэнэ;

в) уншаһанаа хөөрөжэ үгэхэдөө, зарим нэгэ ушарта торолсожо, багшын туһаламжаар заһажа хэлэнэ.

«Дунда» сэгнэлтэ:

а) уншахадаа, үгэ хазагайруулжа гү, али үгэ ба үенуудыг хэлгүүлжэ, орхижо, 4-5 алдуу гаргаа хаань, эли тодоор уншаагүй;

б) уншаһан текстынгээ гол удха багшын туһаламжаар хэлэжэ шадана;

в) сээжээр уншахадаа, текст гүйсэд мэдэхэгүй, сэгнэлтын тэмдэгүүдтэ зогсолто хэнэгүй;

г) хэлэлгэ соогоо алдуу гаргана (үгэ буруу хэрэглэнэ, мэдүүлэл дутуу удхатай байна, үсөөн үгэтэй г.м.), уншаһан текстынгээ удаа дараа алдана.

Нуралсалай жэлдэ уншалгаар хурагшадай дадал саг үргэлжэ шалгагдажа байха ёготой (четверть бүхэнэй һүүл багаар). 1-4-дэхи клаасуудта хурагшадай уншаагүй тусхай текст ондоо ном сооһоо абтаха, хурагша бүхэнэй дүршэл шалгахын тула нэгэ текст хэрэглэхэ.

Нэгэ минута соо уншаһан үгэнүүдэй тоо хараадаа абажа, сэгнэлтэ иигэжэ табиха:

Класс	Сэгнэлтэ болон уншаха текстын үгын тоо			
	«5»	«4»	«3»	«2»
1	30-һаа дээшээ	15 - 20	15 доошо	-
2	40-һөө дээшээ	30 - 40	25 - 30	25- һаа доошо
3	60-һаа дээшээ	50 - 60	35 - 50	35- һаа доошо
4	70-һаа дээшээ	60 - 70	45 - 60	45- һаа доошо

